

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 21 september 2003

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om de olympiska spelen på idrottsforum.org

Idrottsstjärnorna i antikens Grekland skilde sig inte från dagens idrottsikoner i status och rikedom, men i många andra avseenden är skillnaderna stora. Ett sådant är den erotiska symboliken i den grekiska tävlingskulturen. Detta behandlas utförligt i T. F. Scanlons *Eros and Greek Athletics*, men vår recensent Lena Halldenius är mest imponerad av hans forskning om de kvinnliga idrottsutövarna, som enbart tävlade i löpning, bl a vid den fascinerande Artemisfestivalen i Attika.

Idrott och erotik

Lena Halldenius

Institutionen för globala politiska studier, Malmö högskola

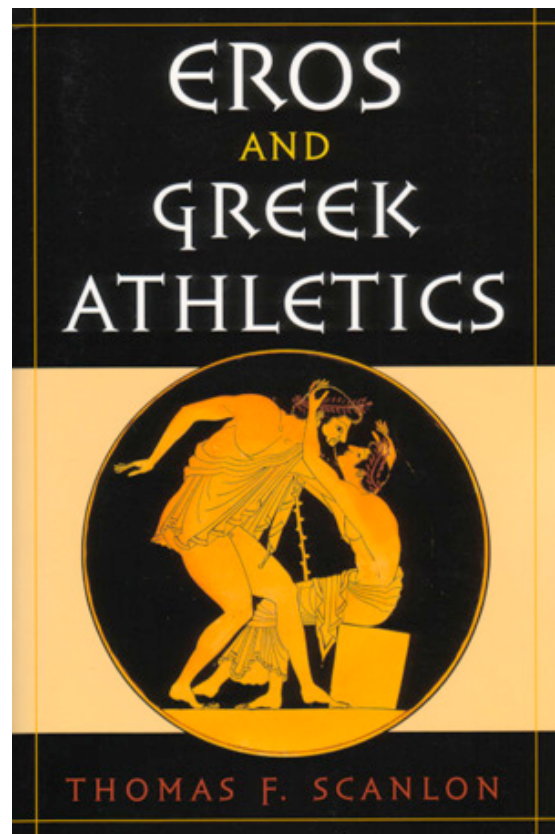
*Thomas F. Scanlon***Eros and Greek Athletics**

468 sidor, hft.

Oxford, Oxon.: Oxford University Press
2002

ISBN 978-0-19-514985-2

Idrottsstjärnor som hyllas som hjältar, är förebilder för de unga, tjänar grova pengar på touren, och som låter sig bli uppköpta för att tävla för ett annat land. Det låter bekant, men jag tänker varken på ATP-touren eller på friidrotts-VM 2003, utan på de professionella atleter som för över 2000 år sedan turnerade runt till Greklands över 200 årliga idrottsfestivaler. Men vi ska inte låta oss förledas av ytliga likheter. I varje tid och i varje samhälle har idrotten sin egen kulturella och rituella betydelse. Den komplexa symboliken i den grekiska tävlingskulturen (ca 700 f.kr.-400 e.kr.) är föremålet för Thomas F. Scanlons fascinerande *Eros and Greek Athletics*. Dyrkan och eroticeringen av den vältränade kroppen förenar oss idag med grekerna då. Men grekisk kroppskultur ingick i ett tävlingssystem som präglade hela samhällslivet. Tävligen var en initiation, en transformation från vild ungdom till vuxen, ett iklädande av manliga och kvinnliga roller och dygder: krigaren och hustrun, medborgaren och modern. Den nakna vackra kroppen var inte bara ett estetiskt objekt, utan en yttre manifestation av förträfflighet (areté). Den nakna atleten indikerade att förträfflige finns inget att dölja; dygden är hans klädnad.

Boken är uppbyggd kring tre teman, medan ett fjärde får mer förströdd uppmärksamhet. De tre är sexualitet, religion och kön. Det fjärde är politik.

Att gymnasiernas – de i utbildningssystemet integrerade idrottslokalernas – främsta gudom var Eros, begärets gud, reser männe ett modernt ögonbryn. Men Eros är nyckeln till förståelse av det kulturellt specifika med det grekiska tävlandet; på denna punkt är Scanlon ypperlig. Tävlandet uttrycker begäret efter ära genom besegrandet, underkuvandet, av den andre. Den symboliska relationen mellan jägare och jagad är en erotisk metafor. Därigenom

förenas idrotten och den erotiska, särskilt den homoerotiska, relationen. Den etablerade pederastin var en hierarkisk praxis, där en äldre älskare – medborgare och auktoritet – initierade den yngre – den som jagas, underkastar sig och låter sig älskas – i medborgarskapet och vuxenblivandet. Hierarkin tänktes upprätthålla ordning och balans.

Kopplingen mellan det erotiska och det gudomliga fanns också i själva tävlandet. Idrottstävlingar ägde rum inom religiösa festivaler (Olympiaden var en festival till Zeus) men gudarna grep in också på ett personligt plan. En gud kunde intervensera med en enskild tävlande och egga honom till seger. Framgång i tävling reflekterade därför även gudomlig favör. Den förträfflige får himmelsk assistans, en tanke som återkommer i heteroerotisk form i den italienska renässansens elaborerade samspel mellan Fortuna och virtù, manlig dygd. Turens gudinna ger sig åt den gode krigaren.

Det är en mäktig bild. Det är också en manlig bild. Den medborgare-krigare-atlet som den unge transformeras till var en av naturen manlig gestalt. Kvinnan hade en annan naturgiven roll, som den lojala hustrun och modern som föder medborgare. Följaktligen hade de relativt få kvinnliga idrottsfestivalerna en annan symbolik än de manliga. Här gör Scanlon sin viktigaste insats, för detta försummade område ägnas fyra kapitel. Unga flickor tävlade enbart i löpning. Genom att loppen också var en uppvisning av hustrumaterial sprang de bokstavligen ifrån sin ungdom och mot sin telos – sitt ändamål – i den privata rollen som hustru och mor. En komplex symbolik på detta tema återfinns i den mest fascinerande kvinnliga festivalen, Artemisfestivalen i Attika. Här återkommer jaktelementet. I tävlingen jagar flickorna varandra – i praktiken ett slags kull – och den jagande imiterar i sitt kroppsspråk en björn. Björnen ansågs lik människan men var ändå en best, en tvetydig varelse som, liksom Artemis, levde i gränsmarkerna mellan det vilda och det tama. I jakten representerar björnen det vilda i den unga flickans natur, hon som ska tämjas i äktenskapet. Hon transformeras från jägare till jagad, från fritt djur till tämjtt byte, hustrun.

Det är i dessa kapitel om det kvinnliga tävlandet som Scanlon förefaller mest besjälad och det är här han blir en duglig historieberättare. Han har annars en tendens att begrava sin historia i geografiska och arkeologiska redogörelser istället för att låta källmaterialet lyfta det som ska berättas.

Det är naturligtvis orättvist att kritisera en författare för att inte göra det han talar om att han inte har för avsikt att göra. Ändå beklagar jag att det fjärde temat – politiken – förblir outvecklat. Scanlon betraktar inte sitt material med samhällsprocesser i åtanke; hade han gjort det hade vissa analytiska misstag kunnat undvikas. Ett exempel är Sparta, unikt i Grekland med sitt parallella utbildningssystem för flickor och pojkar. Kvinnorna i Sparta hade en starkare social ställning än någon annanstans i Grekland. Men det är fel att som Scanlon kalla Sparta för en modell för progressiv social reform för kvinnor. Att analysera i termer av reform implicerar att samhällsorganisationen betraktades som föränderlig. Men könsrollerna i Sparta var lika rotade i föreställningen om naturgivna roller som i andra delar av Grekland. Kvinnans utbildning och idrottande var villkorad av den styrka hon ansågs behöva för att klara rollen som barnalstringsmaskin åt staten.

Även medborgarutbildningen i gymnasierna hade med fördel kunnat underkastas en samhällsdynamisk analys. Den hierarkiska homoerotiken ansågs förstärka social harmoni. Men vid tillfällen av medborgerlig missämja kunde den istället odla skadliga allianser. Detta tyder på att homoerotiken var en spegling av samhället i stort; den kunde inte bygga samhällskänsla, bara befästa den som redan fanns. Dessa relationer tycks alltså ha funktionen att förstärka sociala tendenser, vare sig dessa gick i positiv eller negativ riktning. Hur den dynamiken kunde se ut diskuterar inte Scanlon och kanske skulle det ha krävt en egen studie. Det här är dock randanmärkningar. Scanlon ger läsaren en kulturellt central pusselbit för förståelse av det antika samhällslivet.

© **Lena Halldenius 2008**

 Köp boken från Adlibris.se

 Kjøp boken fra Capris.no

 Køb bogen fra eLounge.dk